

רשימות ספרותיות

א. היינה הגולה

של מחנות הפליטים, מוכי החרב והאסון, טבולי הרוק הנוזל מפיותיהם של ניני רינדס ליי ש הצורר, - בראשם של המחנות האומללים האלה שנוהרים כיום מעבר לגבול גרמניה, להולאנד, לצרפת, לציכוסלובאקיה, לארץ ישראל, אלה שחרבו חייהם וכל עולמם - פוסע הוא, המשורר החוזר והמוכה דווי, שלא מצא מנוח לכף רגליו לא בחייו ולא אחר מותו, - הפעם גולה לעולמי עיד מאותה גרמניה, שאותה סיאר בחזונו, שעל חירותה חלם ולגורלה חרד כליכך.

הם לא קבלו אותו, משום שהיה משורר עברי בתוך תוכו. ביחד עם אלמנצור גבורו הוא חלם לפנות, כשמשון בשעתו, את עמודי-התנך של בית-הכנסיה הנוצרי ולהפילו. מתוך גרונו דבר כאבו של כל הנזע העברי, בשעה שהשמיע את שיר-הזעם שלו הטבול בדם לאדום. - ריהרבי מבכרך. שנשאר, לצערנו קטע בלבד, הריהו שיר-ההוד לבית היהודי בגולה, שיר-תפארת, שהוא חדור הומור ואהבה ללא-תכלית (משהו שאגאלי יש בתמונות, שהוא נותן בו מן ההוי היהודי בנטו). והרי הוא, היינה, ששם בפיה של שרה היפה את המלים הגדולות: אם אתה (האביר הנוצרי) רוצה לשאת את הצבעים שלי, הרי אתה צריך לשים טלאי זהוב על גבך, ואם ברצונך להלחם באויבי, הרי אתה מוכרח להלחם בכל

... ודאי, עכשיו ברור הדבר: הם לא קבלו אותו אף פעם, את המשורר העברי המודח, את מלך-המשוררים של התקופה החדשה. בחייו היה גולה כפול: גולה מגזעו העברי, בתוקף כרטיסי-הכניסה, שניסה לקבל לעולם הנוצרי - ולא קבלו; וגולה מארץ-מכורתו, מגרמניה, שבריחוק-מקום ממנה הוכרז לחיות את חייו - בפאריס הזרה - ושם הוכרז לשיר את שירת זעמו ותוחלתו.

לאחר מותו לא זכה אפילו לאנדרטה, שהיו זוכים לה קטנים ממנו הרבה, מסוגו של קרגר, למשל... אז הפריעו ההוגנוצ'רנים. רק ב'תקופת-וויימאר' כאילו חייכה ההצלחה לרגע קל למשורר המעונה: כבר דובר על הקמת אנדרטה להיינה בהאמבורג, בדיסלדורף, עיר מולדתו. דומה, שסוף סוף יתאזרח משורר גדול זה בתרבותה של גרמניה...

אבל עכשיו נתברר, שלא היתה כאן אלא אי-הבנה: בכל אופן - היתה אפיוודה ארעית בתולדותיה של גרמניה. הקבוע, הבלתי אפיוודי הוא: פרידריך הגדול, ביסמארק, היטלר. בשרשרת ברזל זו אין מקום למשורר העברי בלשון הגרמנית. הטיטוניים, המגושמים, מחוסרי-ההומור, הקיאו אותו מחדש, כמו שהקיאו את כל הרוח היהודית, שכאילו הכתה שרשים בארצם. כיום - היינריך היינה מודח בהחלט, ודומה, שבראשם

גוייהארמה, כי ביתי-בית ישראל האומלל מאד...
יש אגדה יהודית נפלאה: אגדה זו מספרת,
ששני עמודי בית המקדש העברי, יכין ובו עז,
לא נהרסו, אלא הוגלו, עלידי טיטוס הרשע,
לרומי. ושם, ברומי, נקבעו בבנינה של כנסית
סטרס, המפוארת שבכנסיות הנוצריות. ובתשעה
באב, יום-החורבן, עמודים שבוים אלה מזילים
דמעות... אגדה זו היא סמל לרוח היהודית
השבויה בנכר: עמודי הרוח היהודית שקועים
בהיכלות הזרים, אבל הם לא שכחו את
מוצאם, וביום-החורבן הם מזילים דמעות
על שבר-גלותם, על שבר-עמם...

אגדה זו הולמת את כל גדולי-הרוח
היהודיים, שנשבו בין הגויים והשקיעו את
גאונותם בתרבות הורה; ואגדה זו הולמת
ביותר את היינה, זה יורשו של שלמה בן
גבירול בעצב האין-סופי ובמלכותיות, הזורחת
על כל שורה ושורה משירתו... אף הוא, כאותם
שני עמודי-המקדש, לא התנכר למוצאו גם
כשהיה בשבי, וביום מסוים בין הימים היה
עוזב את הנגינות על ילורילי ועל יצטה טרולי
ועל מיכלי הגרמני ודומע על חורבן מקדשו
שלו, על חורבן עמו שלו...

• •

וכיום, לאחר שהיד הטיטונית עקרה
סוף-סוף, מרוב שנאה עזה לנו, את עמודי
המקדש העברי, שהיו שקועים בהיכליה זה כמה
דורות, והשליכה אותם לדראון בראש-חוצות,
כשטיטוניות משתוללת זו מקיאה ומגלה כל מה
שיש בו משום רוח יהודית, - האמנם נתנכר
אנו לעמודים אלה, שהם חלק ממקדשנו שלנו?
האמנם לא נחזיר אותם אל צור-מחצבתם?
האמנם לא נבוא כיום לאסוף אל מחננו את
אחינו הגולה, את מלך-המשוררים, את היינה

העברי לא רק בשירים יארום ואלמנצור,
אלא גם בשירי האחרים, בשירי האחרונים,
למשל, כשהשמיע מחדש, על ערש דניו ויטוריו
את ילצרוס, את שירי-התמרורים העברי הקדום
של האיש, שהיה בארץ-עוף?

דומה, שהגיעה השעה האחרונה, שביחד
עם כל פליטי-אשכנז הבאים אלינו נאסוף גם
את פליטי-הרוח שלנו. שנכריי, שאנו מקבלים
אותו, את האח המודח והגדול מאד, נוציא
מחדש את כתביו בעברית, נקרא בערינו
העברית לרחובות בשמו, נגאל אותו מבין גיני
רינדפלייש ונשיב אותו אל ביתו, אל ארצו...
הגיעה השעה לגאול את היינה

הגולה...

ב. על הספרות המזויפת.

*Emanuel Bin Gorion. Ceterum
recenseo. Kritische Aufsätze und
Reden. Tübingen 1929-30* (שני ספרים)

אותו אוטו-רדיפה, שנערך לחבוריהם של
הסופרים היהודיים-הגרמניים על ככר-האופירה
בברלין, כאילו מעמיד אותנו במצב „בלתי-נוח“
לגבי החבורים האלה: יש רושם, שהוא מחייב
אותנו למסור את כל אהדתנו לספרים אלו,
בלא לבדוק את טיבם - אך ורק משום שהם
נפלו קרבן למשטרו הפראי והצורר של היטלר.
אבל רושם זה אינו אלא מוטעה. ברור, שאין
כאן שום חובה לקבל את כל הספרים האלה
כאמת קרושה משום... שהיטלר שרף אותם.
נקח דוגמה אחת: „פוליס בין היהודים“ של
פראנק וויירפל נשרף על-ידי ההיטלראים.
ספר זה יש בו מעין הססה לנצרות חדשה.
כלום מחויבים אנו לקבל את תורת הנצרות

החדשה. משום שהספר, שהטיף לה, הוחרם על-ידי ההיטלראים ? –

ומכיון שכך – מכיון שגם המעשה הברברי בברלין ההיטלראית אינו פוטר אותנו כלל מיחס של בקורת לספרות היהודית-הגרמנית ומהבחנה בין התבן ובין הבר, – הרי רשאים וגם מחויבים אנו להעלות על סדר יומנו שאלה זו : הספרות של היהודים המתבוללים – מה היא ומה ערכה לדעתנו שלנו, לדעתם של יהודים-ציוניים ? – מהי חשיבותה במובן היצירתי, במובן הרעיוני ? והרי, לפי האמת הציונית שלנו, כל התבוללות היא – שקר, התחפשות, התכחשות ליסוד הנפשי האינטימי ביותר. ואם כן, יש להניח *a priori*, שיהודי מתבולל – יצירתו תהא פגומה במדת-מה, שהרי יהודי מתבולל – פירושו יהודי, ששיקר לעצמו, יהודי, שחי בשקר נפשי ; והרי אמנות – פירושה אמת, האמת הנפשית בהיא הידיעה, ואין היא יכולה לדור במחיצה אחת עם שקר נפשי... יוצא, שביצירתם של יהודים מתבוללים (בשטח האמנותי, לא בשטח המדעי או הפילוסופי : שם – קנה-מדה אחר) מוכרח להתגלות איזה שקר, איזו תרמית ונביבות פנימית..

ואל יבואו לסתור אותנו בשמו של אותו הגאון, שכבר הזכרנו : היינה. היינה – זהו ענין לחוד, היינה נשא כל ימיו את הטמיעה שלו ככאב גדול, כפצע, שלא פסק אף רגע מלהיות שותת דם. הוא לא ניסה כלל לתרץ את חטא-טמיעתו על-ידי תיאוריות כל-עולמיות, כמו שעשו האפסיגונים. הוא לא ניסה לסגל את האמת לנוחיות הנפשית שלו, כמו שעשו האפסיגונים שבסופרים היהודיים-הגרמניים. ובכאב החטא והשקר הזה, שכאב

היינה, כבר היה משום כפרה, משום השג האמת הנפשית... ואפשר, שיש עוד יוצרים בורדים (כמו אלוה לאס-קר-שילר, שמודה בעבריות המזרחית שלה), שלא נתפסו לשקר הטמיעה. אבל מה הם המתבוללים האפסיגונים בספרות הגרמנית של דורנו ? – על שאלה זו מנסה לתת תשובה הספר, שמונח לפנינו. מחברו הוא בנו של מ. י. בֶּרְדִּי צ' בֶּסְקִי (בן גוריון). סופר צעיר זה, ודאי, לא ירש מאביו את כשרונו הגדול, את כובד-המשקל שלו בביטוי ובמחשבה. אבל תכונה אחת ירש מאביו : את חוש האמת והשקר, כלומר – שמיעה דקה מן הדקות, שידעת להבחין כל טון מזויף או צורם את האוזן ביצירה, במקום שאוזן פחות רגישה סופגת את הקולות לתיאבון, מתוך התפעלות משוללת כל בקורת. ומתוך חוש-אמת זה נעשה גם הסופר הצעיר, כאביו, לוחם במוסכמות, מנפץ אלילי-שוא. אבל בה בשעה, שאביו הגדול ממנו נלחם במוסכמות בשטח היהודי, הרי בנו הצעיר עומד בשתי רגליו בתחומה של הספרות הגרמנית ומנסה שם לנפץ את אלילי-השוא, שזכו להערצה מופרות בקהל.

ומעניין הדבר, שבן-גוריון הצעיר מכוין את כל מלחמתו (בלא להזכיר את הדבר בפירוש) כלפי הסופרים היהודיים בספרות הגרמנית. הוא מעביר תחת שבט-בקרתו את הסופרים הללו אחד אחד, „כבני-מרון“, את כל אלה, שקנו להם שם אירופי ביצירותיהם. והמסקנה, שהוא מגיע אליה, היא : אפסות גמורה. אמיל לודוויג, ליאון פויכטוואנגר, פראנץ ווירפל, סיפאן צווייג, ארנולד צווייג,

מ א ר ט י ן ב ו ב ר (בתרגום-התנ"ך), ואפילו ט ר ו צ ק י המחבר של הזכרונות והמהפכן, – כולם יוצאים מלפני הבקורת השנונה שלו בטלים ומבוטלים, ומכל תפארתם לא נשאר אלא גל של אפר.

בהקדמה לספרו כותב בן-גוריון הצעיר: „מטרתו של הספר היא – לעורר מחדש את כושר-הבקורת, שמגמגם בעצם בכל קורא בלתי-משוחד, ולפעול במדת-מה נגד המבוכה הרוחנית, שעוררו משוררי-השקר ומבשריהם; עבודה זו יש לראותה כהתחלה, וקודם-כל נועדה לגלות את השפעתם המזיקה בהחלט של מוסמכים קלאסיים אחדים מן הספרות המודרנית...”

והמחבר הצעיר מגלה את האפסות המסתתרת מתחת ללבוש המליצי וה„דייקני, כביכול, בתרגומו התנכ"י של מארטין בובר; והוא מחשיף לעינינו, על-ידי נחוח חריף, את הזורנאליסטיקה הזולה שברומאנים של אָמיל לודוויג, את הזיוף והשקר שבספריו של סטיפאן צווייג, את כל אי-הקננות שבמבנה-ספריו של ארנולד צווייג. ביססר זה (יחסאו של הפרג'נט גרישה) אין אף קו אחד אמת או נָן. הוא נופל בערכו מכל ספרות שוקית... כאן מופיע דבר-מה, שמתחפש כריאליות... ואינו אלא אי-אמת אחת גדולה.”

יש לציין, שהנתוח של המחבר הוא חריף ומשכנע. המיתורדה שלו היא – לגלות את הזיופים הקטנים, את אי-ההתאמה שבפאבולה, במצבים, את הבדוי והמעושה שבתיאור הפגישות והמאורעות, – ומתוך גילויים של השקרים הקטנים הללו מתמוטט כל הבנין של ה„יצירות, שעליהן מדובר כאן, עד שלא נשארה מהם אבן על אבן. וכשהוא מותח את בקרתו, אין הוא מבחין

דרגות: באותה החריפות הוא זִמְכָטֵל גם את אמיל לודוויג, גם את ווירפל, אף-על-פי שווירפל עולה בלא שום ספק מבחינת-היצירה על לודוויג הזול והשטחי מאד.

הן אמנם, הנושא הוא גדול מכפי יכלתו של ה„הסופר הצעיר. הנושא „היהודים בספרות-העולם עדיין הוא מצפה לחוקר עברי גדול, שיבוא להאיר שאלה זו מבחינת האמת הציורית. וסוף-סוף הרי גם המחבר שייך לסוג של המתבוללים שלא מדעת, ששקר פנימי זה (של יהודי, שיוצר מתוך התכחשות לעצמו) דבק בהם. שהרי המחבר עצמו אפילו לא העלה על דעתו כלל, שהוא נגע כאן בבעיה יהודית מיוחדת: הוא רואה בליקויים שבספרים הללו את ליקוייה של התקופה, ולא איוו תכונה מיוחדת של סופרים יהודיים-גרמניים דוקה. אבל דבר אחד הצליח לגלות במדה מרובה: את הנביכות והאפסות הפנימית של ה„יצירות, שכבשו בימים האחרונים את השוק וזכו לפרסום עולמי, נביכותם של ספרים, שמחבריהם מתימרים לחבק זרועות-עולם – ואפילו לבינוניות לא הגיעו. יוצא, שסופרים אלה אינם אמנים גדולים, אלא משחקים תפקיד של אמנים, כמו שעצם קיומם של המתבוללים פירושו – ל„שחק תפקיד: יהודי בשרש-נפשו משחק את תפקידו של גוי... אנו, שהציוניות לימדה אותנו עוד בראשיתה: התבוללות היא עבדות בתוך חירות, יהודי, שנטמע בין גויים, הוא יהודי, שנחלש מעמו ולעם אחר לא נתחבר, – אנו לא נמצא שום דבר מפתיע בפסק הדין של חובה, שהוציא מחבר יהודי זה על הסופרים היהודיים המודרניים בספרות הגרמנית (בלא להזכיר אפילו, שהם יהודים). ואף על פי כן נעבור על ספרו

(שבוודאי גם הוא עכשיו מן המוחרמים במלכות-
 היסלר!) בענין מרובה כעל נסיון מעניין להלחם
 לאמת ולגלות בלא רחמים את השקר והזיוף
 במקום שיש שקר וזיוף... בשבילנו ספר זה
 הוא נגיעה קלה כבעיה כואבת, שדורשת
 התעמקות ובירור רחב מנקודת מבטנו ומתוך
 תפיסתנו שלנו, היהודית-הציונית דוקא.
 י. ה.

ת ק ו ן ט ע ו י ו ת

צ"ל	כתוב	שורה	עמוד
הולם	הולך	20	203
האם	היום	19	212
ומרהיב	ומרחיב	22	213
אחר ישב	אשר ישב	29	217

הוצאת יוסף אור וב. צ. נתניהו

ה ע ו ר ך : מרופ' יוסף קלוזנר

גדפס בבית דפוס "העברי" של יחיאל ורקר, ירושלים.

כל הישוב העברי נוכח כי
אין יותר טוב מסיגריות

מספרו

אסטרא, אמיר, יסמין, לטיף, אביב, פרפר

מרצפות מאיכות משובחת

תשיגו בכמות הדרושה

אצל

חברת ארבר לתעשיות מלט

תל-אביב

המשרד הראשי: דרך תל-אביב 72; טלפון: 1015; ת. ד. 522

התעשייה: רמת-גן

נוסד 1907

המונוקלטון

ארסן-המונוקלטון

מרכבים: מברזל, זרחן וארסן אורגניים

לחסן הגוף נגד מחלות מדבקות. לעודד עצבים רופפים ולנקות את הדם.

קודוברול

Ca lactic. thiocol. Codein, bromoforme, aconit etc.

רפוי דרכי הנשימה. השקטת השעול.

הוכן בבית-מרקחת ז. צב עוני, תל-אביב נחלת-בנימין 59

להשיג בכל בתי-המרקחת בארץ